

Günümüz Türkiye’inde Karikatüristlerin Basın Özgürlüğüne Yaklaşımı

Kubilay ÇELİK¹

Öz

Bu makalede, 25 kadın ve 25 erkek karikatürcünün katılımıyla, günümüz Türkiye’inde karikatürcülerin basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve sansür konusundaki görüşleri ele alınmıştır. Çalışmada kullanılan veri toplama yöntemiyle katılımcılara, 30 sorudan oluşan açık uçlu bir anket uygulanmıştır. Bu sorular, karikatüristlerin sanatlarını ifade etme biçimlerini, sansürle karşılaştıkları durumları, basın özgürlüğüne dair düşüncelerini ve Türkiye’deki politik ortamı nasıl değerlendirdiklerini anlamayı hedeflemiştir. Her iki gruptaki katılımcılar da, sansürün ve basın özgürlüğü ihlallerinin giderek arttığını ve bu durumun yaratıcı ifade özgürlüğünü ciddi şekilde kısıtladığını belirtmişlerdir. Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu, Türkiye’deki karikatürcülerin büyük çoğunluğunun sansür uygulamalarına karşı güçlü bir eleştirel tutum sergilemeleridir. Araştırmada, karikatürcülerin sansürle baş etme biçimlerinin çeşitliliği de göze çarpmaktadır. Her iki yaklaşımda da karikatürcülerin temel amacı, ifade özgürlüğünü savunmak ve sansürün yarattığı baskılara karşı durmak olduğu saptanmıştır. Bu çalışma, karikatüristlerin toplumsal eleştirinin ve özgür düşüncenin savunucusu olduklarını bir kez daha gözler önüne sermektedir. Türkiye’deki basın özgürlüğü ortamının giderek daraldığı bu dönemde bile karikatürcülerin, sansürle mücadele ve ifade özgürlüğü kapsamında kritik bir rol oynadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Karikatür, Medya, Türkiye, Özgürlük, Sansür

Cartoonists' Approach to Freedom of the Press in Today's Turkey

Abstract

In this article, the views of 25 female and 25 male cartoonists on press freedom, freedom of expression and censorship in contemporary Turkey were investigated. An open-ended questionnaire consisting of 30 questions was administered to the participants using the data collection method employed in the study. These questions aimed to understand the cartoonists' ways of expressing their art, the situations in which they encountered censorship, their thoughts on press freedom, and how they assessed the political environment in Turkey. Participants in both groups stated that censorship and press freedom violations are on the rise and that this situation seriously restricts creative freedom of expression. Another important finding of the study is that the vast majority of cartoonists in Turkey display a strong critical attitude towards censorship practices. The study also highlights the diversity of cartoonists' approaches to dealing with censorship. In both approaches, it was found that the cartoonists' primary goal was to defend freedom of expression and resist the pressures created by censorship. This study once again demonstrates that cartoonists are defenders of social criticism and free thought. Even in this period when the environment for press freedom in Turkey is increasingly narrowing, cartoonists are seen to play a critical role in the fight against censorship and in the context of freedom of expression.

Keywords: Cartoon, Media, Turkey, Freedom, Censorship

Atıf İçin / Please Cite As:

Çelik, K. (2025). Günümüz Türkiye’inde karikatüristlerin basın özgürlüğüne yaklaşımı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (3), 1101-1118. doi:10.33206/mjss.1711643

Geliş Tarihi / Received Date: 01.06.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 25.06.2025

¹ Dr. – Maltepe Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, kubilayc@gmail.com,

 ORCID: 0000-0001-9832-4182

Giriş

Günümüz Türkiye'sinde basın mensupları, toplumsal ve siyasal eleştirilerini ifade ederken, basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğü bağlamında çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Öyle ki 2024 yılı verilerine göre; Türkiye dünyada basın özgürlüğü değerlendirilen 180 ülke arasında 158. sırada yer almıştır (*Türkiye, Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde 158'inci Sıraya Yükseldi*, 2024). Benzer durum karikatüristler için de geçerlidir. Karikatür, tarihsel olarak insanların toplumsal sorunları mizahi bir dil aracılığıyla ele almasını sağlayan güçlü bir sanat formu (Pope, 2012, s.1) olmasının yanında, günümüzde muhalefet gücünün en keskin ve net olduğu alandır (Şahin, 2017). Ancak, özellikle siyasi iktidarların ve toplumsal güç odaklarının müdahaleleri, karikatüristlerin ifade özgürlüklerini kullanmalarını engelleyen önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Karikatür, insanlık tarihinin erken dönemlerine kadar uzanan, toplumu düşündürme ve eleştirme gücüne sahip bir sanat biçimidir (Pope, 2012, s.1). Gazetelerde ve dergilerde yayımlanan karikatürler, sadece halkı eğlendirmek için değil, aynı zamanda toplumsal eleştiriyi gündeme getirmek için de kullanılmıştır. Ancak, özellikle 20. yüzyıldan itibaren, siyasi otoritelerin ve güç sahiplerinin karikatür sanatçılarına karşı uyguladığı sansür, bu sanatın önündeki en büyük engellerden biri olmuştur. Benzer şekilde günümüz Türkiye'sindeki karikatüristler de ifade özgürlüklerini kullanarak toplumsal sorunlara dikkat çekerken, sürekli olarak sansür ve baskılarla karşılaşmaktadırlar (Özocak, 2011, s.286).

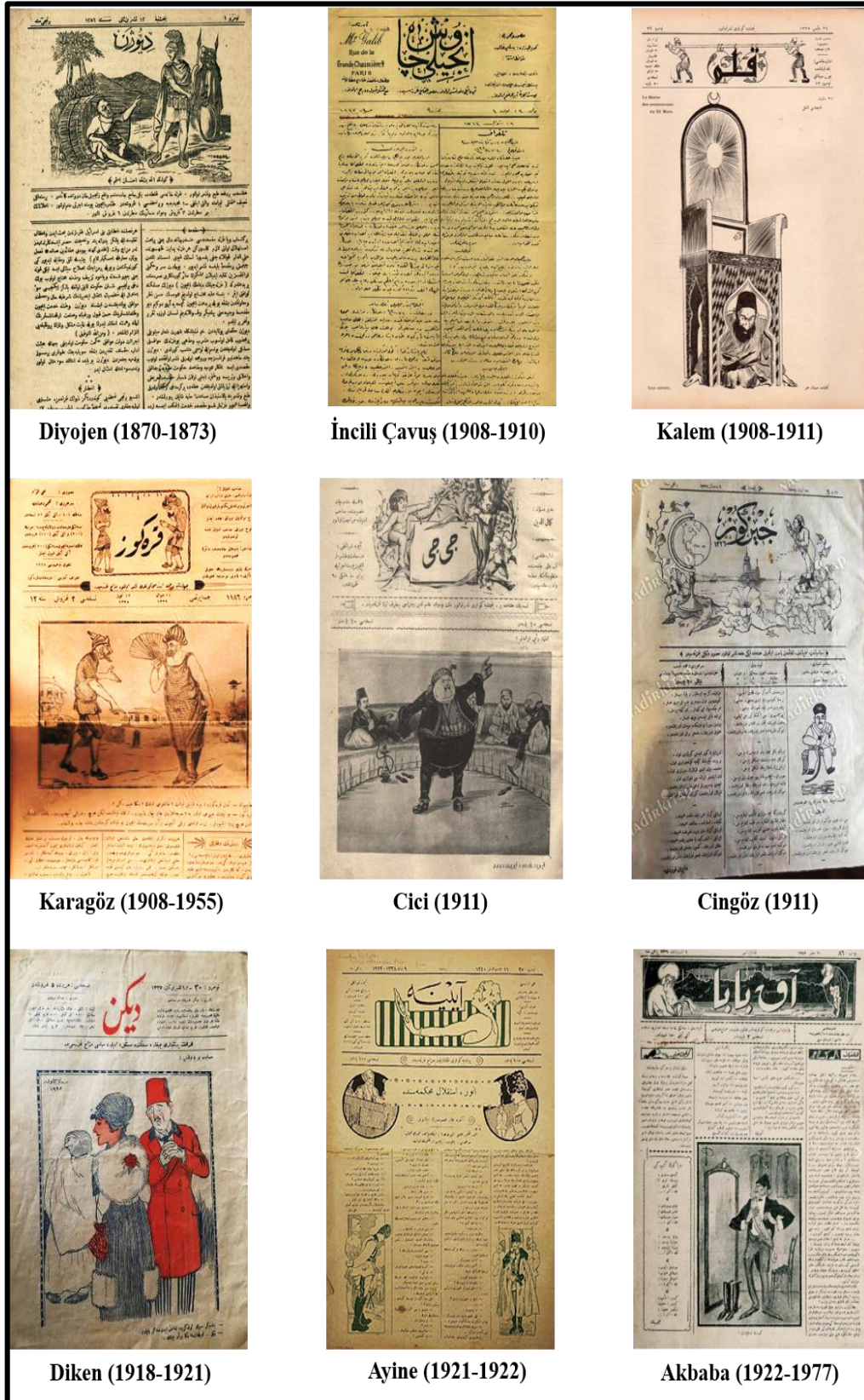
Karikatür sözcüğü, İtalyanca doldurma veya yükleme anlamına gelen *caricare* sözcüğünden türetilmiştir (Pope, 2012, s.1). Türkçedeki *mizah* kavramının batı dillerindeki karşılığının *humour* kelimesidir (Topuz, 1997, s.9). John Fiske de, göstergebilimsel açıdan karikatür tanımlamasını şöyle yapmaktadır: “Karikatürler, basit, doğrudan araçlar aracılığıyla zengin bir enformasyon taşımaya çalışan ileti örnekleridirler. Karmaşık gösterilenler için basit gösterenler kullanılır.” (Fiske, 1996, s.73). Uzmanlar, sözlü, yazılı, görsel, işitsel ya da performatif biçimlerde mizah aracılığıyla bir yandan eğlenceli ve rahatlatıcı, bir yandan da sorgulayan, yıkıcı ve güçlü kolektif karşı söylemler kurmanın mümkün olduğunu belirtmektedirler (Bakhtin, 2005, s.117; Morreal, 1997, s.48; Sanders, 2001, s.51; Hart, 2007, s.1-20). Eğlence karikatürlerinin temel amacı, iletişimsel mizahı görselleştirmektir. Modern Amerikan gazetelerinde fikir karikatürleri genellikle editoryal sayfalarda yer alırken, eğlence karikatürleri gazetenin farklı bölümlerinde bulunabilir. Bu tür yayınların ilk örneklerinden biri, 1830 yılında Fransa'da karikatürist ve gazeteci Charles Philipon (1806–1862) tarafından çıkarılan haftalık *La Caricature* dergisidir (Topuz, 1997, s.43). Osmanlı döneminde, basının gelişimi ve Avrupa kültüründen etkilenme sayesinde karikatürler yayılmış ve popüler hale gelmiştir. Bu topraklardaki ilk mizah dergisi Teodor Kasap² tarafından, İstanbul'da 24 Kasım 1870'de çıkarılan *Diyojen*'dir. Diyojen'in yazar kadrosunda, Âli, Namık Kemal, Ebüzziya Tevfik gibi isimler bulunmaktaydı (Oral, 1968, s.112). Diyojen hem Osmanlıca yayımlanan mizah gazetesi, hem de kapatılan ilk mizah gazetesi olması bakımından büyük önem taşımaktadır. Diyojen yayın hayatına fasılalarla 183 sayı kadar devam edebilmiş, 10 Ocak 1873'de temelli kapatılmıştır (Bayram, 2009, s.111). Daha sonra Teodor Kasap 3 Nisan 1873'de *Çingiraklı Tatar* gazetesini yayımlamaya başlamış, ancak 89. sayıya ulaştığında kapatılmıştır. Mizah alanındaki boşluğu, yine Teodor Kasap tarafından 30 Ekim 1873'de çıkarılan *Hayal* doldurmuştur. Teodor Kasap, aynı zamanda Hayal'in başyazarıydı (Çeviker, 1986, s.3). Hayal gazetesi, 18 Haziran 1877'de süresiz olarak kapatılmış ve Teodor Kasap hakkında üç yıl mahkûmiyet kararı verilmiştir. Teodor Kasap'ın öncülüğünü yaptığı mizah yayınlarının ardından *İbretname-i Âlem* (1873), *Tiyatro* (1874), *Latife* (1874), *Şarivari Medeniyet* (1874), *Kahkaha* (1875), *Geveze* (1875), *Kara Sinan* (1875), *Meddah* (1876), *Çaylak* (1876) gibi mizah dergileri yayımlanmaya başlamıştır (Topuz, 1997, s.212). *Çaylak*, 1876 yılında Osmanlı toprakları içinde bir Türk vatandaşı tarafından çıkarılan ilk mizah gazetesidir. Mehmet Tevfik tarafından çıkarılan gazete, zamanına göre en ince esprileriyle donatılmış olduğundan baskı sayısı rekor kırmıştır (Oral, 1968, 123). Toplam 162 sayı yayınlanan *Çaylak*, özellikle aydınlar arasında büyük ilgi görmüştür. Türk karikatüründe gerçek anlamda ilk karikatürcü olan Cem³ isimli sanatçı, aynı zamanda Türk karikatürünün babası olarak kabul edilmekte ve Türk karikatür tarihinde *Üstat* olarak tanınmaktadır (Çapanoğlu, 1970, s.34).

1908'den itibaren dönemin en etkili dergilerinden biri haline gelen *Kalem Dergisi*, Türk karikatür tarihinde neredeyse bir devrim yapmış; mizah yayınlarında *resim* olarak tanımlanan karikatür sanatını ilk kez *karikatür* terimiyle tanımlamış ve bu kavramı şekillendirmeye çalışmıştır (Çeviker, 1988, s.20). Osmanlı döneminde 1914 yılında yayınlanan *Leylak* dergisinin kapağında; “Kadınlara mahsus edebi mizah dergisi” tabiri yer almaktaydı. Kadınların da çizdiği bu dergi yalnızca üç sayı yayınlanmıştır. On beş gün arayla

² Teodor Kasap 1835-1905, Kayseri doğumlu Rum bir Osmanlı vatandaşıdır. Paris'te öğrenim görmüş ve bu süre içinde Fransız yazar Alexandre Dumas'ın sekreterliğini yapmıştır.

³ 1882'de İstanbul'da doğan ve asıl adı Cemil olan “Cem”, Batı tarzına uygun çizdiği karikatürleriyle II. Abdülhamit döneminde önemli bir muhalefet odağı haline gelmiştir.

yayımlanan bu üç sayıda karikatür, mizahi hikâye ve bilmeceler yer almaktaydı. Az sayıdaki çizgilerden birinde ise Fatma Zehra Hanım'ın imzası bulunmaktadır. Böylece Fatma Zehra Hanım "ilk kadın karikatürcü" olarak literature geçmiştir. Derginin künyesinde ise başyazar "Küçük Hanım" rumuzuyla verilmiştir (Karakışla, 2006, s.44-51).

Şekil 1. Osmanlı Döneminde Karikatür Dergileri

Tablo 1. *Osmanlı Döneminde Karikatür Dergileri* (Balcıoğlu 1983, Çeviker 1986 ve Okay 2004)

Diyojen 1870-1873	Davul 1908	Kâhya Kadın 1911
Letaif-i Asar 1871	Dalkavuk 1908	Cadaloz 1911
Şarivari 1872	Hacivat 1908	Cingöz 1911
Çingiraklı Tatar 1873	Ebep Yahu 1908	Curcuna 1911
Hayal 1873	Püsküllü Belâ 1908	Hayal-i Cedid 1911
İbretname-i Âlem 1873	Şakacı 1908	Baba Himmet 1911
İbretnâme-yı Âlem 1873	Zevzek 1908	Perde 1911
Kamer 1873	Zuhuri 1908	Züğürt 1911
Tiyatro 1874-1876	Geveze 1908	Köylü 1911-1912
Latife 1874-1877	İncili Çavuş 1908-1910	Nasreddin Hoca 1914
Şarivari Medeniyet 1874	El Üfürük 1908	Leylak 1914
Kahkaha 1875-1875	Kalem 1908-1911	Hande 1916
Geveze 1875	Eşref 1909	Şeytan 1918
Kara Sinan 1875	Cem 1910	Diken 1918-1921
Meddah 1876	Eşsek 1910	Zeybek 1918-1919
Çaylak 1876	Yeni Geveze 1910	Kafes 1919
Beberuhi – 1898	Gecekuşu 1910	İğne 1919
Dolap 1900	Çimdik 1910	Ayine 1921-1922
Tokmak 1901	Gıdık 1910	Gülyüz 1921-1923
Lak Lak 1907	Kibar 1910	Yeni Eğlence 1921
Karagöz 1908-1955	Malum 1910	Akbaba 1922 – 1977
	Cici 1911	Aydede 1922-1922

Karikatür, Türkiye'de batı etkisi altında gelişmiş sanatlar arasında yer almaktadır. Türk karikatüristlerinin ustalarının başında Cemal Nadir Güler (1902-1947) gelmektedir. Günlük siyasi gazeteler de karikatürün oturmaya başlaması Cemal Nadir sayesinde olmuştur. Cemal Nadir, ilk çizgi roman sayılabilecek 'Amcabey'i 1929 yılında yaratmış, onun öykülerini çizgi film biçimine getirmeye çalışarak, bu alandaki ilk denemeleri yapmıştır.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde toplumun modernleşmesi ve gelişmesi için kullanılan en önemli kitle iletişim araçlarının başında yazılı basın gelmektedir. 1923 – 1925 dönemini kapsayan dönemde mizah, ilk süreçte bir taraf tutmak zorunda kalmadan, çoğunlukla yaşanan zafer sevincini işlemektedir. Gazeteler, Cumhuriyet'in kurulmasıyla bir yandan Ankara ile ilişkilerini düzeltmeye çalışırken, diğer yandan Hilafetin korunması ve sürdürülmesi konusunda iktidar ile karşı karşıya kalmıştır (Kocabaşoğlu, 1981, s.95-127). Osmanlı döneminde ve ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin her yılında, karikatür dergileri ve bunları çizen sayısız ustalar vardı. Türkiye Cumhuriyeti, 9 Kasım 1928 yılında gerçekleştirdiği harf devrimi Latin alfabesine duyulan yabancılik yüzünden gazetelerde, görsel materyalin önemi artarken karikatürler, gazetelerin hayati öneme sahip parçaları haline gelmiştir (Tunç, 2002, s.53). Bu yıllar arasında yayımlanan mizah dergilerini, Alay (1931), Eğlencelik (1931), Karikatür (1934), Kambur Felek (1935), Ayvaz (1936), Yeni Nasreddin Hoca (1936) ve Papağan (1938) şeklinde sıralayabiliriz. Savaş döneminde yayımlanan mizah dergileri; Akbaba, Karikatür, Amcabey, Köroğlu ve Köylü'dür. Bu dergilerde de, tek parti yıllarındaki baskı nedeniyle, mizah yazarları iktidara ve siyasî konulara hiç değinmemişlerdir.

1946 yılında kurulan *Marko Paşa Dergisi*, mizah dünyasına büyük bir giriş yapmıştır. Sabahattin Ali, Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz'ın çıkardığı bu derginin başı, yaptığı sert muhalefet nedeniyle epeyce belaya girmiştir. Öyle ki dergi sürekli kapatılıyor, her seferinde yeni bir adla yeniden doğuyordu. Türk karikatürcülüğünde 1950 yılı, adeta dönüm noktalarından biridir. Bu dönemin önde gelen adı, en genç karikatürcülerinden biri olan Oğuz Aral'dır. Onun başında bulunduğu 26 Ağustos 1972 yılında çıkan Gırgır adlı mizah dergisi yeni anlayışa öncülük etmiş, pek çok genç sanatçının yetişmesini sağlamıştır. Oğuz Aral'ın yarattığı Gırgır, Gün gazetesinde bir köşe olarak başlamış, çok ilgi çekince tam sayfaya kadar genişlemişti. Gazetenin sahibi Haldun Simavi, potansiyeli görünce Gırgır'ı bağımsız bir dergiye dönüştürdü. İlk sayısının üzerinde "Kendi halinde bir mizah dergisidir" yazıyordu. Dergi, ilk yıl 45 bin, 1970'lerde 300 bin, 1980'lerin başında ise 500 bin satışa ulaştı ve "*Dünyanın en çok satan üçüncü dergisi*" unvanını aldı. Gırgır'ın özellikle kapağı ve 3. sayfa karikatürleri, susturulmuş toplumsal muhalefetin dışarı sızma noktası olarak işlev görmüş ve genç yaşlı birçok okur derginin duruşunu takdirle karşılamışlardır (Arik, 2006, s.250-254).

Şekil 2. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası Karikatür Dergileri

Bu işin ustaları arasında söylenen “Mizah dergileri bölünerek, çoğalar” sözünden hareketle, 1980’lerde başlayan bölünme devam etti. Adeta bir ‘Çizer Okulu’ olan Gırgır’dan ayrılanlar; Fırt’ı, Hıbrır’ı, Limon’u, oradan ayrılanlar Leman’ı, sonra Penguen’i ve Uykusuz’u kurdular. *Limon* dergisi, Gırgır’da tartışılmayan pek çok konuyu gündeme taşımış, darbeci generaller dâhil birçok konuyu cesaretle ele almıştır. 1991 yılında Güneş gazetesinin kapanması üzerine *Limon*, daha sonra *Leman* adını alarak bağımsız bir yayın organı haline dönüşmüştür. Leman da 1990’lı yıllar boyunca, Limon çizgisini takip etmiş, dergi içinde yaşanan fikir ayrılıkları neticesinde bu kez de Leman’dan ayrılan bir grup çizir Penguen dergisini kurmuşlardır (Arık, 2006, s.250-254).

Tablo 2. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası Karikatür Dergileri Listesi

Kelebek 1923-1924	Pardon 1964	Sinek 1997
Guguk 1924-1924	Kadı Emmi 1965	Fesat 1997
Papağan 1924-1928	Ustura 1969	Şebek 1997
Devekuşu 1925	Salata 1972	Makara 1998
Amcabey 1929-1947	Gırgır 1972-1993	Amele 2000
Alay 1931	Çarşaf 1976-1992	Mad 2000
Eğlencelik 1931	Fırt 1976	Arıza 2001
Kambur Felek 1935	Mikrop 1978	Kazandibi 2001
Ayvaz 1936	Çivi 1979	Kemik 2001
Nasreddin Hoca 1936	Güm Güm 1983	Lombak 2001-2009
Karikatür 1936- 1948	Limon 1985-1991	Kaktüs 2002
Papağan 1938	Hıbrır 1989	Penguen 2002-2017
Şaka 1942	Avni 1989-1996	Kirpi 2003
Marko Paşa 1946-1947	Cıngar 1990	Tiren 2003
Geveze 1947	Pişmiş Kelle 1990	Yeni Harman 2004-2006
Ali Dayı 1948	Deli 1991	Küstah 2005
Hayret 1950	Leman 1991-devam	Fermuar 2006
Medet 1950	Nankör 1991	Uykusuz 2007-2023
Zakkum 1951	Güldiken 1993	Ekmek 2009
Karakedi 1951	Dıgıl 1994	Şizofren 2009
Dolmuş 1956	Biber 1994	Harakiri 2011
Köroğlu 1960	Hbr Maymun 1995	Bayan Yanı 2011-devam
Deccal 1960	Parazit 1995	Lama 2013
Diktatörler 1960	Öküz 1996-2001	Hacamat 2015
Tef 1954-1961	L-Manyak 1996-2016	Naber 2015
Zübük 1962	Zıpır 1997	

Karikatür, sayfalarca anlatılmak istenen düşünceleri basit ancak çarpıcı bir çizimle tek karede özetleyebilmesi nedeniyle önemli bir düşünce aktarım aracıdır. Bu yüzden günümüz kitlesel basınında, özellikle gelişmiş Batı ülkelerinde, gazeteler karikatür sanatına sıklıkla yer verir. Ancak gazetelerin artık bu sanata eskisi kadar değer vermediği de açıktır. Oysa mizah, bekleneni alt üst eder; kendi gerçekliğini yaratır ve mantık akışını kesintiye uğratar (Sanders, 2001, s.51). Ayrıca mizah, belirli kişi veya grupları hedef aldığında, buna uygun bir hoşgörü kültürünün geliştirilmesi de zorunlu hâle gelmiştir (Öngören, 1983, s.15). Bu durum, karikatür sanatçıların sık sık yargılanmasına yol açmaktadır. Nitekim günümüzde yalnızca birkaç ciddi gazete dışında eleştirel siyasi karikatürlere yer verilmemekte ve bu alan giderek daralmaktadır. Karikatüristlere düşen ise, bu sınırlı alanda mesajını daha etkili ve vurucu şekilde iletebilecek çizimler üretmektir. Balcıoğlu, karikatürü şöyle tanımlamaktadır. “Öncelikle toplumsal aksaklıkları konu edinen ve tümüyle topluma dayalı, topluma dönük, toplumla birlikte var olan bir sanat niteliği” taşımaktadır (Balcıoğlu, 1983, s.7-8). Ünlü Türk ressamı Abidin Dino’ya göre ise “Karikatürün içtimai silah olarak yazıdan, şiirden ve resimden daha kuvvetli olduğu bir gerçektir. Büyük halk kitlelerine hitap etmek isteyenler için karikatürün en kısa yol olduğu bilinmektedir.” (Özocak, 2011, s.264).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, günümüz Türkiye’inde karikatüristlerin basın özgürlüğüne ilişkin yaklaşımlarını kapsamlı bir şekilde incelemektir. Araştırma, karikatüristlerin otosansür, sansür ve siyasi baskılar karşısındaki tutumlarını değerlendirmeyi; ifade özgürlüğü ile toplumsal eleştiri arasındaki dengeyi nasıl kurduklarını analiz etmeyi hedeflemektedir. Böylece, karikatür sanatının Türkiye’deki toplumsal ve siyasal bağlamda karşılaştığı zorluklar ve bu zorluklara karşı geliştirilen stratejiler üzerine önemli verileri sunmak mümkün olmuştur. Ayrıca bu çalışma, karikatüristlerin kendilerini ifade etme biçimleri, karşılaştıkları baskılar ve bu baskılara verdikleri tepkiler üzerinden karikatürün toplumsal işlevini anlamaya katkı sağlamaktadır. Karikatürün basın özgürlüğü kapsamındaki yeri, mesleki etik sorumluluklar ve teknolojinin kullanımı gibi boyutlar da araştırmanın odak noktaları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, çalışma Türkiye’de karikatürün ifade özgürlüğü mücadelesindeki rolünü ve karikatüristlerin bu süreçteki deneyimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu araştırma, Türkiye’deki ulusal gazete, dergi ve çevrimiçi medya platformlarında karikatür çizen 25 kadın ve 25 erkek olmak üzere 50 karikatüriste yönelik olarak geliştirilen bir anket çalışması aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Örneklem, ülkemizde bir medya kuruluşunda çalışan veya bağımsız olarak medya kuruluşları için çizim yapan karikatüristler arasından seçilmiştir. Türkiye’de bu tanıma uyan 150-200

karikatürist olduğu (evren) tespit edilmiş ve örneklem, basit örneklem tekniği kullanılarak rastgele seçilmiştir.

Araştırmanın internet üzerinden yürütülecek olması ve cevaplama oranlarının genellikle düşük olduğu bilinmesi nedeniyle, seçilen karikatüristlerle önceden iletişime geçilmiş, izinleri alınmış ve aydınlatılmış onam formu dijital olarak imzalatılmıştır. Bu sayede 50 karikatüristten veri toplamak mümkün olmuştur. Örneklem seçiminde rastgele (random number) tekniği tercih edilmiştir. Bu yöntem sayesinde istatistiksel anlamda hipotez testi yapmak ve elde edilen sonuçları genellemek mümkün kılınmıştır.

Örneklem büyüklüğünün 50 olarak belirlenmesinin nedeni, daha güvenilir ve geçerli bilgilerin elde edilmesidir. Literatürde, istatistiksel analizlerde 30'dan büyük örneklemelerin kullanılması tavsiye edilmektedir (Rumsey, 2010, s.62). Karikatüristlerin tutumlarını ölçmek amacıyla, özellikle tutumla ilgili sorular Likert tipi ölçekler şeklinde hazırlanmıştır. Örneklem özelliklerinin tasviri için tanımlayıcı (descriptive), hipotez testleri için ise çıkarımsal (inferential) istatistik teknikleri uygulanmıştır. Örneklem büyüklüğü itibarıyla ölçek geliştirmeye uygun olmadığı için, yeni bir ölçek geliştirilmemiştir.

Bulgular

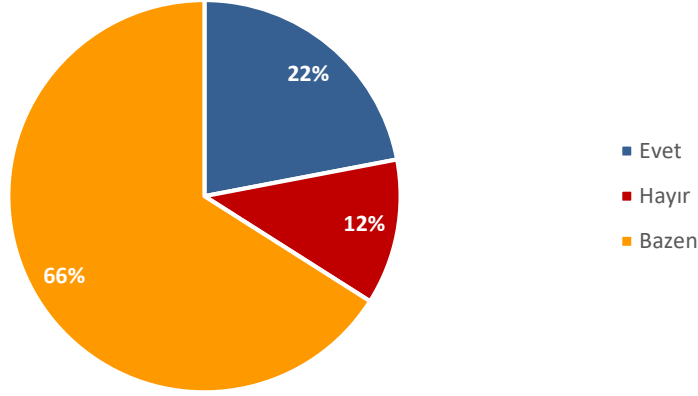
Araştırma bulgularına göre karikatüristler; basın özgürlüğünün önemli bir unsuru olarak, toplumsal eleştiriyi ve mizahı kullanarak halkı bilinçlendirmeyi amaçladıkları görölmektedir. Her iki cinsiyetin de sansüre karşı duyarlı olduğunu, ancak kadın karikatüristler, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konularına dair eleştirilerde bulunurken, erkek karikatüristler daha çok siyasi iktidar ve politik yapıları eleştirme eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, her iki gruptaki karikatüristler de Türkiye'deki basın özgürlüğü ortamının giderek daraldığını ve sansürün artan bir şekilde yaratıcı ifade üzerinde baskı oluşturduğunu vurgulamaktadır. Katılımcıların çoğu, sansürün yalnızca bireysel bir sanatçı özgürlüğünü değil, aynı zamanda toplumsal eleştiriyi de kısıtladığını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra, sansüre karşı çeşitli stratejiler geliştirildiği gözlemlenmiştir. Bazı karikatüristler, dolaylı göndermeler veya semboller kullanarak sansürden kaçınmaya çalışırken, bazıları daha doğrudan bir karşı duruş sergilemektedir. Türkiye'deki karikatüristlerin sansürle mücadelede hem sanatsal hem de toplumsal bir sorumluluk üstlenmekte olduğu görölmüştür. Karikatürcülerin büyük bir kısmı, özellikle hükümetin ve çeşitli otoritelerin müdahaleleri ve sansür uygulamaları nedeniyle zorluklar yaşadıklarını ifade etmiştir. Çizimlerinde basın özgürlüğünü savunarak, siyasi ve toplumsal sorunlara dikkat çekmeye çalıştıklarını ancak zaman zaman yasaklar ve yasal engellerle karşılaştıklarını vurgulamışlardır. 50 karikatürcüye sorulan sorular ve elde edilen bulgular şöyledir:

"Karikatür çizmekteki esas amacınız nedir?" olarak sorduğumuz ilk sorumuzda, ankete katılan karikatürcülerin %46'sı duygularını çizgiyle ifade etmek amacıyla çalıştıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte, %18'lik oranla sorunları çizgiyle anlatmak ve %14'lük oranda da bu sorunlara eleştirel yaklaşmak tercih edilmiştir. Basın özgürlüğüne katkıda bulunmak, topluma katkı sağlamak gibi diğer seçeneklere verilen yanıtlar toplamda %22 oranını oluşturmuştur. Bu sonuç, hem sanatsal ifadenin duygusal yönünün hem de toplumsal sorumluluk ve eleştirel bakış açısının (basın etiği bağlamında) ön planda olduğunu göstermektedir.

İkinci soruda, "Karikatürcülerin en rahat çizdiği kesim hangisidir?" ifadesi yöneltilmiştir. Elde edilen yanıtlar doğrultusunda, karikatürcülerin %66'sının halkı en rahat çizdiği grup olarak belirttiği görölmüştür. Siyasilere yönelik çizimler %14 oranında, diğer kesimler (sanatçılar, sporcular, iş insanları vb.) ise %20 oranında ifade edilmiştir. Bu dağılım, karikatürcülerin öncelikli olarak halkı temsil eden kesimleri çizmekte daha rahat olduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca, siyasilere ve diğer toplumsal figürlere yönelik çizimlerin de önemli bir yer tuttuğu gözlenmiştir. Karikatüristlerin bu tercihleri, eleştirel ifadeyi kamuoyunun geniş kesimlerine ulaştırma ve toplumsal sorunları görünür kılma amacıyla ilişkilendirilebilir. Bu bağlamda, karikatürlerin toplumsal eleştiri ve kamuoyu oluşturma işlevi doğrultusunda, halkın temsilinin ön planda tutulduğu söylenebilir.

Üçüncü soru olarak sorduğumuz "Sanatçılar, karikatür çizerken kendilerine otosansür uygular mı?" sorusuna verilen yanıtların %22'sinin "Evet", %66'sının "Bazen" ve %12'sinin "Hayır" şeklinde dağıldığı gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, karikatüristler arasında meslek içi etik sorumluluklar ile ifade özgürlüğü arasındaki karmaşık ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Türkiye'de sanatçılar ve medya çalışanları, özellikle siyasi ve toplumsal baskılar nedeniyle otosansür uygulama eğilimindedirler. Karikatüristler de bu bağlamda, toplumsal duyarlılıkları ve basın etiği ilkelerini gözeterek, zaman zaman kendilerini sınırlamakta ve bu şekilde içsel bir sansür mekanizması devreye sokmaktadırlar. Bu durum, ifade özgürlüğü ile mesleki etik

arasındaki gerilimin somut bir yansımasıdır. Otosansürün varlığı, karikatürlerin toplumsal eleştiri işlevini yerine getirirken karşılaştığı hukuki ve sosyal kısıtlamaların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Karikatüristler, hem kamuoyunu bilgilendirme hem de toplumsal sorunları görünür kılma görevini üstlenirken, aynı zamanda olası yasal yaptırımlar ve sosyal tepkiler nedeniyle çizimlerinde ölçülü davranmak zorunda kalmaktadırlar. Bu bağlamda, otosansür, karikatür sanatının ifade özgürlüğü ile etik sorumluluklar arasında kurduğu hassas dengeyi yansıtmaktadır.

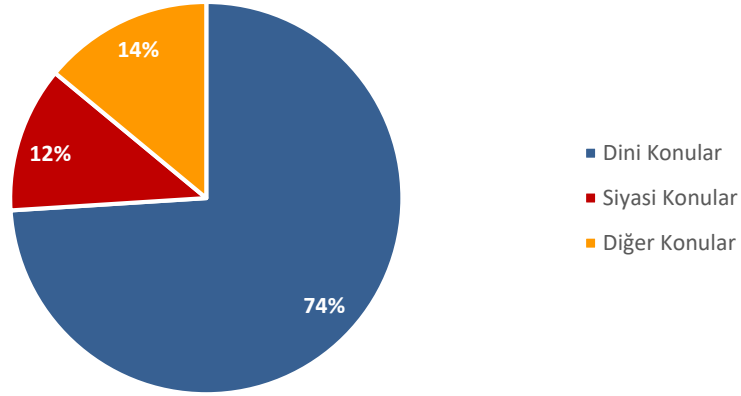
Şekil 3. Sanatçılar, Karikatür Çizerken Kendilerine Otosansür Uygular Mı? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

“Bir medya kuruluşunda çizim yaparken baskı-tehdit gelir mi?” sorusuna verilen yanıtlar, karikatüristlerin karşılaştığı baskı kaynaklarının çeşitliliğini ortaya koymuştur. Katılımcıların %16’sı herhangi bir baskı veya tehdit olmadığını belirtirken, %36’sı baskının siyasilere ait olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, %12’si patrondan, %8’i halktan, %8’i yöneticiden baskı-tehdit aldığını belirtmiş; %16’sı ise tüm bu gruplardan baskı gördüğünü aktarmıştır. Diğer gruplardan (karikatürün rahatsızlık yarattığı kesimler vb.) baskı aldığını belirtenlerin oranı ise %14 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dağılım, medya ortamında karikatürcülerin bağımsızlık ve özgür ifade mücadelesi verirken karşılaştıkları çok boyutlu kurumsal ve toplumsal baskıların varlığını göstermektedir. Siyasilere ve medya kuruluşu içindeki patron ve yöneticilere bağlı baskılar, karikatür sanatının toplumsal eleştiri işlevini yerine getirmesinde önemli engeller oluşturmaktadır. Halktan ve diğer kesimlerden gelen baskılar ise, karikatürün toplumun farklı kesimlerinde yarattığı rahatsızlığın bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Sorduğumuz bir başka soru “Çizdiğiniz karikatür yüzünden çektiğiniz sıkıntılar nelerdir?” olmuştur. Verilen yanıtlar; %39 “Hiçbir sıkıntı çekmedim”, %25 “Yargılandım”, %18 “Siyasi baskı gördüm”, %8 “Şiddet ve saldırıya uğradım”, %5 “İşten atıldım”, %3 “Tazminat ödedim”, %2 “Hapse girdim” olarak dağılım göstermiştir. Bu veriler, Türkiye’de karikatüristlerin ifade özgürlüğü alanında maruz kaldıkları baskıların sadece hukuki değil, fiziksel ve ekonomik boyutlarının da bulunduğunu göstermektedir.

“Karikatürcülerin en rahat çizdiği konu sizce hangisidir?” sorusuna verilen yanıtlarda, katılımcıların %34’ü sosyal konuları en rahat çizilen alan olarak belirtirken, toplumsal konular %24, ekonomik konular %14, spor ile ilişkili konular %12 ve siyasi konular ise %4 oranı ortaya çıkmıştır. Bu dağılım, karikatüristlerin özellikle günlük hayatın ve sosyal meselelerin ele alınmasında daha özgür hissettiklerini, siyasi konularda ise daha temkinli veya sınırlı bir yaklaşım benimsediklerini düşündürmektedir.

Araştırmamızda “Karikatürcülerin çizmekten en çok çekindiği konu nedir?” sorusu önemli bir yer tutmuştur. Katılımcıların %74’ü dini konuları çizmekten çekindiklerini belirtirken, %12’si siyasi konuları, %14’ü ise askeri, ailevi gibi diğer hassas başlıkları içeren seçenekleri işaretlemiştir. Bu sonuç, Türkiye’de dini temaların karikatüristlerin ifade özgürlüğü alanında en çok sınırlandığı ve hassasiyet gösterilen konu olduğunu göstermektedir. Dini inançların toplumda derin ve yaygın bir yer tutması, bu alandaki eleştirilerin ya da mizahın daha fazla tepki çekmesine yol açmakta, karikatüristlerin bu konuda otosansür uygulamalarına zemin hazırlamaktadır.

Şekil 4. Karikatürcülerin Çizmekten En Çok Çekindiği Konu Nedir? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Araştırmanın kapsamında “Karikatürcüler ekonomik kaygı yaşıyorlar mı?” sorusuna verilen yanıtlar, karikatüristlerin mesleki sürdürülebilirlik konusunda ciddi endişeler taşıdığını göstermektedir. Katılımcıların %78’i ekonomik kaygı yaşadıklarını belirtirken, %22’si ise bu kaygının bazı karikatürcüler arasında var olduğunu ifade etmiştir. Bu durum, Türkiye’de karikatür sanatının ekonomik açıdan zorluklarla karşı karşıya olduğunu ve sanatçıların gelir güvencesi konusunda belirsizlikler yaşadığını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın “Karikatürcülerin medyaya en önemli katkısı nedir?” sorusuna verilen yanıtlar, karikatür sanatının medya içindeki çok yönlü işlevini ortaya koymaktadır. Katılımcıların %30’u karikatürcülerin toplumun hakkını savunma işlevini öncelikli katkı olarak görürken, %28’i konuları çizgiyle anlatma becerisini, %20’si medya özgürlüğüne katkı sağlamayı, %8’i halkı neşelendirmeyi ve %4’ü siyasileri uyarmayı önemli katkılar arasında saymıştır. Geriye kalan katılımcılar ise içinde hepsi seçeneğinin de olduğu diğer seçeneğini seçmiştir. Bu dağılım, karikatürün hem toplumsal eleştiri hem de bilgilendirme ve eğlendirme işlevlerini bir arada taşıdığını göstermektedir.

Katılımcılara gelişen teknoloji ile ilgili olarak “Karikatürcüler, teknolojiyi takip ediyor mu?” sorusu da yöneltilmiştir. Ankete katılanların %88’i karikatürcülerin teknolojiyi aktif olarak takip ettiğini belirtirken %2’si takip etmediklerini, %10’u ise kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Bu yüksek oran, karikatüristlerin dijital dönüşüm ve yapay zeka gibi gelişmeleri mesleki pratiklerine entegre etme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

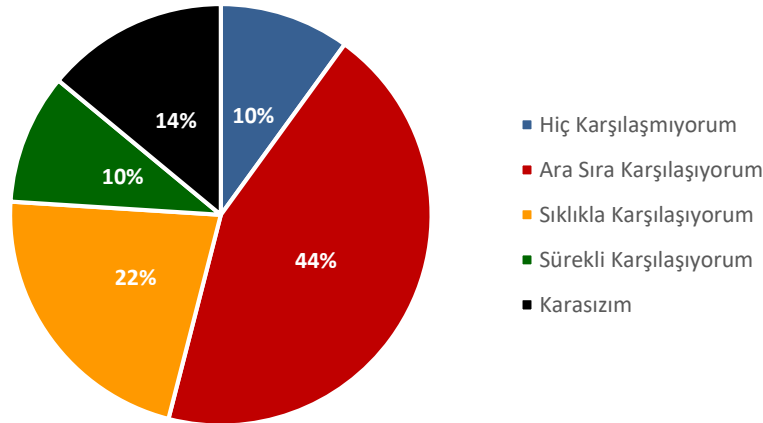
Bir başka soru olan “Karikatürlerinizi nasıl çiziyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar, karikatüristlerin üretim süreçlerinde hem geleneksel hem de dijital yöntemleri birlikte kullandıklarını göstermektedir. Katılımcıların %33’ü hâlâ klasik kâğıt ve kalem yöntemini tercih ederken, %18’i tamamen bilgisayar programlarıyla çalıştığını belirtmiştir. En yüksek oran olan %49 ise her iki yöntemi bir arada kullanmayı tercih etmektedir. Bu durum, karikatür sanatında teknolojinin giderek daha fazla entegre edildiğini ve sanatçıların geleneksel tekniklerle dijital araçları birleştirerek üretim çeşitliliğini artırdıklarını ortaya koymaktadır.

Günümüz Türkiye’sinde karikatür sanatının geleceğine ilişkin yapılan değerlendirmelerde, katılımcıların %64’ü karikatür sanatının her zaman önemli bir ifade biçimi olarak varlığını sürdüreceğini görüşünü benimsemiştir. Bu güçlü inanç, karikatürün toplumsal eleştiri ve ifade özgürlüğü bağlamındaki kalıcılığını vurgulamaktadır. Ayrıca %14’lük bir kesim, dijital platformların yaygınlaşmasının karikatür sanatının erişimini ve etkisini artıracaklarını düşünmekte, böylece dijitalleşmenin sanatın geleceğinde belirleyici bir rol oynayacağına işaret etmektedir. Bu durum, günümüzde sosyal medya ve dijital yayıncılığın karikatürün toplumsal etki alanını genişlettiğini gerçeğiyle uyumludur. Öte yandan, %8’lik bir grup siyasi baskıların karikatür sanatının gelişimini zorlaştıracak endişesini taşıırken, aynı oranda katılımcı genç nesillerin ilgisi sayesinde sanatın canlı kalacağına inanmıştır. %6’sı ise geleneksel medyayla birlikte karikatür sanatının zayıflayacağı görüşündedir. Bu çeşitlilik, Türkiye’de karikatür sanatının geleceğinin hem fırsatlar hem de tehditlerle şekillendiğini göstermektedir.

Araştırmamıza katılan karikatüristler, yetenekli gençleri destekleme konusunda aktif bir tutum sergilemektedir. Katılımcıların %40’ı gençleri sosyal medya üzerinden desteklediklerini belirtirken, %36’sı online veya yüz yüze eğitim vererek katkı sağladıklarını vurgulamışlardır. %18’i ise daha çok yüz yüze yapılan görüşmelerle tavsiyelerle destek sunarken, %6’sı zamansızlık veya talep olmaması nedeniyle destek veremediklerini ifade etmiştir. Bu veriler, karikatür dünyasında genç yeteneklerin gelişimi için çeşitli destek mekanizmalarının kullanıldığını ve dijital platformların bu süreçte önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

“Bağımsız olarak mı, yoksa bir basın kuruluşu bünyesinde mi çalışıyorsunuz?” sorusunu yönelttiğimiz karikatürcülerin verdiği yanıtlar, karikatüristlerin çalışma biçimlerine ilişkin önemli bir tablo sunmaktadır. Katılımcıların %55’i bağımsız olarak çalıştığını belirtirken, %6’sı sadece bir basın kuruluşuna bağlı olarak faaliyet gösterdiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, %39’u hem bağımsız hem de bir basın kuruluşuna bağlı olarak çalıştığını ifade etmiştir. Bu dağılım, Türkiye’de karikatüristlerin önemli bir bölümünün bağımsız üretim yapmayı tercih ettiğini, ancak aynı zamanda medya kuruluşları bünyesinde yer alarak çeşitli çalışma modellerini benimsediğini göstermektedir. Bağımsızlık, karikatürcülerin ifade özgürlüğü ve yaratıcı kontrol açısından önemli bir unsur olarak öne çıkarken, basın kuruluşlarıyla olan işbirlikleri ise daha geniş kitlelere ulaşma imkânı sağlamaktadır.

Araştırmamızda “Karikatürlerinizde siyasi konuları ele alırken kısıtlamalarla karşılaşılıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlar, karikatüristlerin siyasi içerik üretiminde yaşadıkları zorlukların çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların yalnızca %10’u hiç kısıtlama ile karşılaşmadığını belirtirken, %44’ü ara sıra, %22’si sık sık ve %10’u ise sürekli olarak kısıtlamalarla karşılaştığını ifade etmiştir. %14’lük bir kesim ise bu konuda kararsız kalmıştır. Bu dağılım, Türkiye’de siyasi karikatür üretiminin önemli ölçüde baskı ve sansürle sınırlandığını göstermekte, karikatüristlerin ifade özgürlüğü alanında karşılaştıkları engellerin yaygın ve süreklilik arz eden bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, karikatüristlerin bu kısıtlamalarla başa çıkma stratejilerinin ve otosansür uygulamalarının da araştırılması gereken önemli bir alan olduğunu işaret etmektedir.

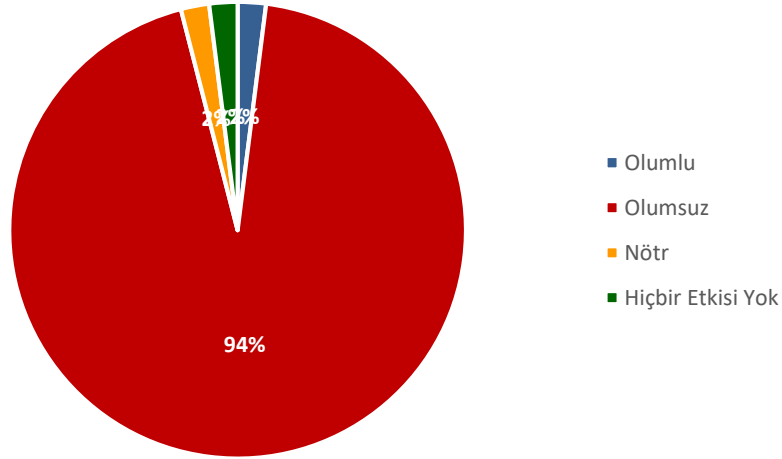

Şekil 5. Karikatürlerinizde Siyasi Konuları Ele Alırken Kısıtlamalarla Karşılaşıyor Musunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Araştırmamızda “Basın özgürlüğü kavramı sizin için ne ifade ediyor?” sorusuna yanıt verenlerin %68’i basın özgürlüğünü “tam ifade özgürlüğü” olarak tanımlamıştır. Bu yüksek oran, karikatüristlerin büyük çoğunluğunun basın özgürlüğünü eksiksiz ve sınırsız bir ifade hakkı olarak gördüğünü göstermektedir. Öte yandan, %18’i “kısmi ifade özgürlüğü”, %12’si “kısıtlı ifade özgürlüğü” ve %2’si ise basın özgürlüğünün kendileri için “hiçbir şey ifade etmediğini” belirtmiştir. Bu dağılım, karikatüristlerin basın özgürlüğü konusundaki algılarında farklılıklar olduğunu ve bazı kesimlerin mevcut ortamda ifade özgürlüğünün tam anlamıyla sağlanmadığına dair kaygılar taşıdığını ortaya koymaktadır.

“Türkiye’de karikatürcü olarak ifade özgürlüğünüzü nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna katılanların %62’si ifade özgürlüğünü “kötü” olarak değerlendirmiştir. %32’si “orta”, %4’ü “iyi” ve sadece %2’si “çok iyi” yanıtını vermiştir. Bu sonuçlar, karikatüristlerin büyük çoğunluğunun Türkiye’de ifade özgürlüğü ortamını olumsuz bulduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgular, daha özgür bir ortamın gerekliliğine işaret ederken, Ülkemizdeki mesleki ahlakın sağlanması için yapısal reformlara duyulan ihtiyacı da vurgulamaktadır.

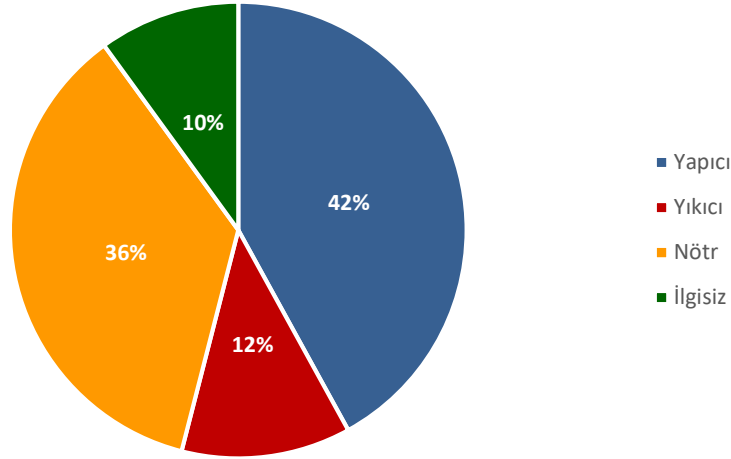
“Hükümetin karikatür üzerindeki etkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna yanıt veren karikatüristlerin %94’ü, hükümetin karikatür üzerindeki etkilerini olumsuz olarak değerlendirmiştir. Sadece %2’si olumlu bir etki gördüğünü belirtirken, %2’si nötr ve %2’si de hükümetin karikatürler üzerinde hiçbir etkisi olmadığını ifade etmiştir. Bu güçlü olumsuz algı, Türkiye’de karikatür sanatının siyasi iktidar tarafından sıkı bir denetime ve baskıya maruz kaldığını göstermektedir. Hükümetin medya üzerindeki kontrolü, eleştirel içeriklere yönelik sansür uygulamaları ve karikatüristlerin karşılaştığı yasal ve sosyal kısıtlamalar, bu olumsuz görüşün temel nedenleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, karikatürcüler açısından hükümetin etkisi, ifade özgürlüğünü sınırlayan ve sanatın eleştirel işlevini zayıflatan bir unsur olarak algılanmaktadır.

Şekil 6. Hükümetin Karikatür Üzerindeki Etkileri Hakkında Ne Düşünüyorsunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

“Kendinizi özgürce ifade edebildiğinizi düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlar, ifade özgürlüğü konusundaki mevcut endişeleri net bir şekilde ortaya koymaktadır. Katılımcıların yalnızca %6’sı “kesinlikle evet” ve %20’si “evet” yanıtını verirken, %30’u “hayır” ve %20’si “kesinlikle hayır” diyerek özgür ifade konusunda ciddi kısıtlamalar yaşadıklarını belirtmiştir. %24’lük kararsız kesim ise bu konuda belirsizlik yaşadığını göstermektedir. Bu dağılım, daha önceki sorulara verilen yanıtlarla paralellik arz etmekte ve Türkiye’de karikatüristlerin güvenli ve özgür bir ifade ortamından yoksun olduğunu göstermektedir.

Araştırmamızda karikatüristlere yönelttiğimiz “Eleştirilerinize yönelik gelen tepkileri nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar, tepkilerin niteliği konusunda çeşitli algıları yansıtmaktadır. Katılımcıların %42’si eleştirilere yönelik tepkileri "yapıcı" olarak değerlendirirken, %12’si "yıkıcı", %36’sı "nötr" ve %10’u ise "ilgisiz" tepkiler aldığını belirtmiştir. Bu dağılım, karikatüristlerin eleştirilerine yönelik tepkilerin hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin bulunduğunu göstermektedir. Yapıcı eleştiriler, sanatçıların gelişimine katkı sağlarken, yıkıcı tepkiler ise motivasyonu düşürebilir ve otosansüre yol açabilir. Nötr ve ilgisiz tepkiler ise karikatürün toplumsal etkileşiminde bir eksiklik olduğunu düşündürülebilir. Bu bağlamda, karikatüristlerin eleştirilere açık olmaları ve farklı tepkileri değerlendirebilmeleri, hem sanatsal gelişimleri hem de ifade özgürlüğünü koruma çabaları açısından önemlidir.

Şekil 7. Eleştirilerinize Yönelik Gelen Tepkileri Nasıl Değerlendiriyorsunuz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Karikatürcülere “Sosyal medyanın karikatür üretimi üzerindeki etkilerini nasıl buluyorsunuz?” sorusu yöneltildiğinde, %58’i (yüzde 14 çok olumlu, %44 olumlu) sosyal medyanın karikatür üretimine olumlu katkı sağladığını belirtmiştir. %28’i bu etkiyi nötr bulurken, %14’ü (yüzde 12 olumsuz, %2 çok olumsuz) sosyal medyanın karikatür üretimi üzerinde olumsuz etkileri olduğunu düşünmektedir. Sosyal medya, karikatürlerin hızla geniş kitlelere ulaşmasını sağlayarak sanatın toplumsal etkileşimini artırmakta, mizahın güncel ve interaktif bir şekilde yayılmasına olanak tanımaktadır. Ancak dijitalleşmenin beraberinde getirdiği bazı olumsuzluklar, örneğin dijital bağımlılık ve içerik kalitesi gibi endişeler de dile getirilmektedir. Genel olarak, sosyal medya karikatür sanatının evrimi ve yaygınlaşması açısından önemli bir platform olarak görülmektedir.

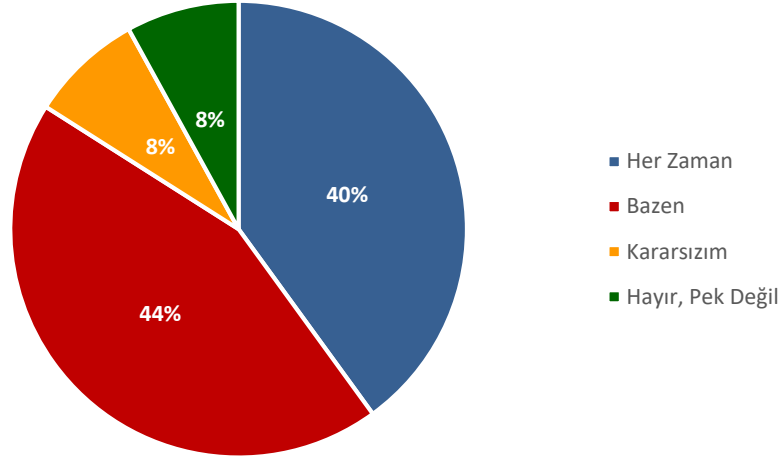
“Türkiye’deki toplumsal olaylar, karikatür çalışmalarınızı nasıl etkiliyor?” sorusuna katılımcıların %42’si Türkiye’deki toplumsal olayların karikatür çalışmalarını olumlu yönde etkilediğini belirtirken, %8’i “çok olumlu” yanıtı vermiştir. %20’si etkilerin nötr olduğunu ifade ederken, %32’si “olumsuz” ve %6’sı da “çok olumsuz” etkiler yaşadığını belirtmiştir. Bu dağılım, toplumsal olayların karikatür sanatında hem yaratıcı bir ilham kaynağı hem de zorluklar yaratan bir faktör olduğunu göstermektedir. Türkiye’de karikatür, toplumsal olaylara anında tepki verebilme gücüne sahip, halkın nabzını tutan ve derin analizler yapabilen çok katmanlı bir sanat dalıdır. Politik ve sosyal gündem, karikatürlerin temel temasını oluşturmakta, karikatüristler bu olayları sarkastik ve eleştirel bir dille halka sunmaktadır. Ancak siyasi dalgalanmalar, toplumsal kutuplaşmalar ve baskılar, karikatür üretimini zorlaştırmakta, bazen otosansüre neden olmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal olaylar karikatür sanatının hem itici gücü hem de sınırlarını belirleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ankete katılan karikatürcülere “Uluslararası alanda karikatürcülerin Türkiye’ye yaklaşımını nasıl yorumluyorsunuz?” sorusu yöneltildiğinde, %8’i “çok olumlu”, %38’i “olumlu”, %24’ü “nötr”, %22’si “olumsuz” ve %8’i “çok olumsuz” yanıtını vermiştir. Bu sonuç, uluslararası karikatür camiasının Türkiye’ye yönelik yaklaşımında genel olarak olumlu ve nötr tutumların ağırlıkta olduğunu, ancak önemli bir oranda olumsuz görüşlerin de bulunduğunu göstermektedir. Türkiye’de düzenlenen uluslararası karikatür yarışmaları ve etkinlikleri, sanatçılar arası etkileşimi artırmakta ve Türkiye’nin karikatür alanındaki varlığını güçlendirmektedir. Ancak siyasi ve toplumsal dinamikler, uluslararası algıyı etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Bu nedenle, Türkiye’nin uluslararası karikatür çevrelerindeki imajı, hem kültürel etkinliklerle hem de siyasi ortamla şekillenmektedir.

“Karikatürünüzün kitle üzerindeki etkisini nasıl ölçüyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar %36 “izleyici geri bildirimleriyle”, %50 “sosyal medya etkileşimleriyle”, %8 “yayınlandığı yerle” ve %6 “ölçemiyorum” olarak dağılım göstermiştir. Elde edilen bu veriler, karikatür sanatçıların kitle üzerindeki etkiyi ölçmede farklı yöntemlere başvurduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, sanatçıların kitle etkisini değerlendirirken daha çok doğrudan izleyici tepkileri ve dijital platform verilerine dayalı subjektif yöntemleri tercih ettiğini göstermektedir.

“Meslektaşlarınızla dayanışma içinde misiniz?” sorusuna ankete katılan karikatürcülerin %40’ı “her zaman”, %44’ü “bazen”, %8’i “kararsızım” ve %8’i “hayır, pek değil” şeklinde yanıt vermiştir. Bu bulgular,

karikatüristler arasında genel olarak güçlü bir dayanışma ruhunun bulunduğunu, ancak bu dayanışmanın süreklilik ve yoğunluk açısından farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu durum dayanışma mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesinin önem arz ettiğini göstermektedir.

Şekil 8. Meslektaşlarınızla Dayanışma İçinde Misiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Katılımcıların “Cinsiyet, etnik köken gibi faktörler karikatürlerinizi nasıl etkiliyor?” sorusuna verdiği yanıtlarda, %14 “çok etkiliyor”, %36 “kısmen etkiliyor”, %18 “nadiren etkiliyor” ve %34 “hiç etkilemiyor” oranları kaydedilmiştir. Bu sonuçlar, karikatürcüler arasında cinsiyet ve etnik köken gibi kimlik faktörlerinin karikatür üretiminde farklı düzeylerde etkili olduğunu göstermektedir. Sanat ve karikatür alanında etnik köken ve kültürel çeşitlilik, özellikle güncel sanat bağlamında önemli bir tema olarak ele alınmakta; kimi sanatçılar kimliklerini ve deneyimlerini eserlerine yansıtarak toplumsal ve politik eleştiriler geliştirmektedir. Etnik ve cinsel kimlik temaları, karikatürlerde bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak işlenmekte, bu da sanatçıların kişisel ve kültürel arka planlarının üretimlerine yansıdığını göstermektedir. Ancak, bir kısmı için bu faktörler üretim süreçlerinde belirgin bir etki yaratmazken, diğerleri için önemli bir ilham kaynağı veya eleştiri odağı olabilmektedir. Dolayısıyla, karikatürcüler arasında cinsiyet ve etnik köken gibi faktörlerin etkisi kişisel deneyimlere ve sanat anlayışına bağlı olarak değişmekte, bu da karikatür sanatının çok sesliliğini ve farklı bakış açılarını yansıtan dinamik bir alan olduğunu ortaya koymaktadır.

Ankete katılan karikatürcülere yönelttiğimiz bir başka soru “Çizimlerinize sansür uygulanıyor mu?” şeklinde olmuştur. Katılımcıların %8’i “evet, çok sık uygulanıyor”, %36’sı “evet, ara sıra uygulanıyor”, %44’ü “hayır, uygulanmıyor” ve %12’si “kararsızım” yanıtı vermiştir. Bu sonuçlar, karikatüristlerin önemli bir bölümünün eserlerine zaman zaman sansür uygulandığını deneyimlediğini göstermektedir. Özellikle %44’lük “hayır, uygulanmıyor” yanıtı, bazı karikatüristlerin sansürle karşılaşmadığını belirtse de, %44’lük toplam sansür deneyimi (çok sık ve ara sıra) ifade özgürlüğü açısından ciddi bir engel olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, %12’lik kararsız kesim, sansür uygulamalarının belirsizliği veya dolaylı etkileri konusunda tereddüt yaşadığını göstermektedir. Bu veriler, karikatür sanatında sansürün varlığını ve ifade özgürlüğü üzerindeki olası kısıtlamaları gözler önüne sermektedir.

“Karikatürcülerin haklarını savunan kuruluşlara üye misiniz?” sorusuna verilen yanıtlarda, %52 oranında “evet” ve %48 oranında “hayır” oranı ortaya çıkmıştır. Üyelik oranının %52 olması, karikatürcüler arasında örgütlenmenin belirli bir düzeyde olduğunu, ancak hâlâ önemli bir kesimin bu tür destek mekanizmalarına dâhil olmadığını göstermektedir. Ancak, %48’lik üyelik dışı kesim de göz önüne alındığında, örgütlenmenin hâlâ yaygınlaştırılmaya ve güçlendirilmeye açık olduğu anlaşılmaktadır. Daha yüksek bir örgütlenme oranı, karikatürcülerin ortak sorunlarını daha etkili şekilde dile getirmesine, haklarını korumasına ve mesleki gelişim fırsatlarına daha geniş erişim sağlamasına olanak tanıyacaktır.

Ankete katılan karikatürcülere “İfade özgürlüğü ile toplumsal sorumluluk arasında bir denge kurabiliyor musunuz?” sorusu yöneltildiğinde, %28’i “kesinlikle evet”, %46’sı “evet” yanıtı vermiştir. %20’si kararsız kalırken, yalnızca %6’sı bu dengeyi kuramadığını belirtmiştir. Bu sonuçlar, karikatürcülerin büyük çoğunluğunun ifade özgürlüğü ile toplumsal sorumluluk arasında bir denge kurabildiğini düşündüğünü göstermektedir. Karikatür sanatında özgürce düşüncüyü ifade etmek kadar, toplumsal etkileri

ve sorumlulukları da göz önünde bulundurmak önemlidir. Sanatçılar, eleştirilerini yaparken toplumsal değerleri ve hassasiyetleri dikkate alarak, yapıcı ve etkili bir iletişim kurmaya özen göstermektedir. Öte yandan, kararsızların ve “hayır” diyenlerin varlığı, bu dengenin zaman zaman zorlandığını ve karikatürcülerin karşılaştığı etik ikilemlerin sürdüğünü de ortaya koymaktadır. Bu bulgular, karikatürcülerin bu iki önemli kavram arasında bilinçli bir denge arayışı içinde olduğunu göstermektedir.

Katılımcılara “Yerel ve uluslararası basın ile ilişkileriniz nasıldır?” sorusu yöneltildiğinde, %16’sı “çok iyi”, %56’sı “iyi” yanıtı vermiştir. %12’si basın ile ilişkilerinin “kötü” olduğunu belirtirken, %16’sı ise “hiçbir ilişkim yok” cevabını vermiştir. Bu sonuçlar, karikatürcüler arasında genel olarak yerel ve uluslararası basınla olumlu ilişkilerin hâkim olduğunu göstermektedir. Basınla güçlü ilişkiler, karikatürlerin geniş kitlelere ulaşması, sanatçıların görünürlüğünün artması ve mesleki fırsatların çoğalması açısından önemlidir. Öte yandan, basınla ilişki kuramayan veya kötü ilişkiler yaşayan karikatürcüler de bulunmaktadır; bu durum, bazı sanatçıların medya ile iletişimde zorluklar yaşadığını veya yeterince destek görmediğini işaret edebilir. Karikatürcülerin büyük çoğunluğu basınla iyi ilişkiler geliştirmiş olsa da, bu ilişkilerin daha da güçlendirilmesi ve kapsayıcı hale getirilmesi mesleki gelişim açısından faydalı olacaktır.

Sorulan 30 soruya verilen yanıtlardan elde edilen bulgular, karikatürcülerin sanatsal üretim sürecinde ifade özgürlüğü, basın etiği ve mesleki ahlak çerçevesinde karşılaştıkları baskılar ile toplumsal sorumluluk arasında denge kurma çabalarını ortaya koymaktadır. İlk olarak, karikatürcüler büyük oranda duygusal ifadeyi ve toplumsal eleştiriyi öne çıkarırken, yaratıcılıklarını bireysel bir özgürlük alanında sürdürme arzusu ile kamu yararına yönelik eleştirel yaklaşımları arasında bir geçiş yaşamaktadırlar. Bu durum, hem duygusal hem de toplumsal sorumluluk bilincinin ön planda olduğunu göstermektedir.

Araştırmada, ifade özgürlüğü ve basın etiği bağlamında önemli kısıtlamalarla karşılaştığı gözlemlenmiştir. Katılımcıların, zaman zaman kendilerini otosansür mekanizmalarıyla sınırlamak durumunda kaldıkları ve dış baskılar nedeniyle özgürlüklerinin kısıtlandığını ifade ettikleri tespit edilmiştir. Mesleki dayanışma ve işbirliği konularında ise, karikatürcülerin büyük oranda bağımsız çalışmalarını sürdürdükleri, ancak ortaklaşa hareket etmenin ve grup dayanışmasının da önemli olduğu görülmektedir. Bu durum, mesleki ahlakın ve etik değerlerin korunması için destek mekanizmalarına duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Teknolojik dönüşümün etkileri de araştırmada öne çıkan bir diğer boyuttur. Geleneksel çizim yöntemlerinin yanı sıra dijital teknolojilere geçiş ve hibrit yöntemlerin benimsenmesi, yaratıcı sürecin modern yaklaşımlar ile klasik unsurların harmanlanarak sürdürüldüğünü göstermektedir. Bu durum, yenilikçi üretim tekniklerinin etik standartlarla uyumlu bir şekilde ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Genel olarak, bulgular, karikatürcüler arasında ifade özgürlüğü ile toplumsal sorumluluk arasındaki dengeyi korumaya yönelik çabaların yanı sıra, dış baskılar, ekonomik kaygılar ve siyasi müdahaleler gibi etkenlerin mesleki ortamı olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, sektörün etik standartlarını ve mesleki ahlakını güçlendirecek yapısal reformların önemine işaret etmektedir. Bu bulgular, karikatür sanatının yaratıcı ve eleştirel bir ifade biçimi olarak değerini koruduğunu gösterir. Ancak karşılaşılan çeşitli baskı ve kısıtlamaların, basın etiği ve mesleki ahlak açısından ele alınması gereken önemli sorunlar oluşturduğunu da belirtmemiz gerekir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Günümüz Türkiye'sinde karikatüristlerin basın özgürlüğüne yaklaşımlarını inceleyen bu çalışma, hem tarihsel arka planı hem de güncel pratikleri göz önünde bulundurarak, karikatür sanatının toplumsal ve siyasal işlevini çok boyutlu bir şekilde ele almıştır. Araştırmanın bulguları, karikatüristlerin ifade özgürlüğü, sansür ve otosansür konularında karşılaştıkları sorunların, Türkiye'deki genel basın özgürlüğü ortamının bir yansıması olduğunu göstermektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı, ifade özgürlüğünün giderek daraldığını, sansür uygulamalarının ve otosansürün yaygınlaştığını belirtmiş; bu durumun yaratıcılıklarını ve toplumsal eleştiri kapasitelerini ciddi şekilde sınırladığını vurgulamıştır.

Çalışmada elde edilen nicel ve nitel veriler, karikatüristlerin basın özgürlüğüne ilişkin yaklaşımlarında iki temel eğilimin öne çıktığını göstermektedir. Birinci eğilim, karikatüristlerin büyük çoğunluğunun sansür ve baskılara karşı net bir eleştirel tutum sergilemesi ve ifade özgürlüğünü savunmaya yönelik bir direnç geliştirmesidir. İkinci eğilim ise, baskı ortamının karikatüristleri daha dolaylı, sembolik ve alegorik anlatım biçimlerine yönlendirmesidir. Bu iki eğilim, karikatüristlerin hem bireysel hem de kolektif düzeyde sansürle baş etme stratejilerinin çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında yapılan anket sonuçları, karikatüristlerin %68'inin basın özgürlüğünü "tam ifade özgürlüğü" olarak tanımlaması, mesleki kimliklerinin temelinde özgür düşüncenin ve eleştirel yaklaşımın yer aldığını göstermektedir. Ancak, "Türkiye'de karikatürcü olarak ifade özgürlüğünüzü nasıl değerlendiriyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtlar, %62 oranında "kötü" değerlendirmesiyle, karikatüristlerin mevcut ortamı son derece olumsuz gördüklerini ortaya koymaktadır. Hükümetin karikatür üzerindeki etkisine ilişkin %94'lük "olumsuz" görüş de, siyasi baskıların ve müdahalelerin karikatür sanatını ciddi biçimde kısıtladığını teyit etmektedir.

Karikatüristlerin özgürce kendilerini ifade edebildiklerine dair soruya verilen yanıtlar da dikkat çekicidir. Katılımcıların yalnızca %6'sı "kesinlikle evet" derken, %50'lik bir kesim "hayır" veya "kesinlikle hayır" yanıtı vermiştir. Bu bulgu, karikatüristlerin önemli bir bölümünün kendilerini güvende hissetmediğini ve otosansüre başvurduğunu göstermektedir. Ayrıca, karikatüristlerin eleştirilerine yönelik aldıkları tepkilerde "yapıcı" (%42) ve "nötr" (%36) yanıtların öne çıkması, toplumun bir kesiminin karikatür sanatına açık olduğunu, ancak yıkıcı ve ilgisiz tepkilerin de azımsanmayacak düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal medyanın karikatür üretimi üzerindeki etkisi, %58 oranında olumlu değerlendirilmiştir. Dijital platformlar, karikatüristlere yeni ifade alanları sunmakta ve eserlerinin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır. Ancak, sosyal medyada da sansür ve otosansürün varlığı, dijitalleşmenin ifade özgürlüğü açısından ikili bir karakter taşıdığını göstermektedir. Toplumsal olayların karikatür çalışmalarına etkisi ise, %42 oranında "olumlu" olarak değerlendirilmiş, bu da karikatüristlerin toplumsal duyarlılık ve eleştirel bakış açısını sanatlarına yansıttıklarını göstermektedir.

Uluslararası alanda karikatürcülere yönelik yaklaşımlar ise genel olarak olumlu olsa da, %30'luk bir kesimin "olumsuz" veya "ok olumsuz" görüş bildirmesi, Türkiye'deki siyasi ve toplumsal sorunların uluslararası imajı da etkilediğini göstermektedir. Karikatüristlerin eserlerinin kitle üzerindeki etkisini ölçmede en çok sosyal medya etkileşimleri ve izleyici geri bildirimlerini kullanmaları, ağdaş medya ortamının dinamiklerini yansıtmaktadır. Meslektaşlar arası dayanışmanın %84 gibi yüksek bir oranda "her zaman" veya "bazen" sağlanıyor olması, karikatüristlerin kolektif mücadeleye verdiğı önemi göstermektedir.

izimlere sansür uygulanıp uygulanmadığına dair soruda, %44'lük bir kesim sansürle karşılaşmadığını belirtse de, %44'lük bir diğerk kesim de "ok sık" veya "ara sıra" sansüre maruz kaldığını ifade etmiştir. Bu bulgu, sansürün karikatür sanatı üzerinde hala ciddi bir tehdit olduğunu göstermektedir. Karikatürcülerin haklarını savunan kuruluşlara üyelik oranının %52 olması, örgütlenmenin belirli bir düzeyde olduğunu, ancak %48'lik bir kesimin bu tür destek mekanizmalarına dâhil olmadığını göstermektedir. Bu durum, mesleki dayanışmanın ve hak savunuculuğunun daha da güçlendirilmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Çalışmanın sonuçları, karikatüristlerin büyük çoğunluğunun ifade özgürlüğü ile toplumsal sorumluluk arasında denge kurabildiğini düşündüğünü ortaya koymuştur. Bu, karikatüristlerin etik sorumluluk bilinciyle hareket ettiklerini ve toplumsal hassasiyetleri gözeterek eleştirel üretim yaptıklarını göstermektedir. Yerel ve uluslararası basınla ilişkilerde ise, %72 oranında "iyi" veya "ok iyi" yanıt alınması, karikatüristlerin medya ile etkileşimlerinin genel olarak olumlu olduğunu, ancak %28'lik bir kesimin ya kötü ilişki yaşadığını ya da hiç ilişki kurmadığını göstermektedir.

Tüm bu bulgular ışığında, Türkiye'de karikatüristlerin basın özgürlüğüne yaklaşımı, hem bireysel hem de kolektif düzeyde direnç, yaratıcılık ve etik sorumluluk ekseninde şekillenmektedir. Karikatüristler, sansür ve baskılara karşı mücadele ederken, aynı zamanda toplumsal eleştirinin ve özgür düşüncenin savunucuları olarak kritik bir rol üstlenmektedirler. Ancak, ifade özgürlüğünün ve basın özgürlüğünün güçlendirilmesi için daha kapsamlı yasal, toplumsal ve kurumsal düzenlemelere ihtiyaç olduğu açıktır.

Bu çerçevede, Türkiye'de karikatüristlerin ifade özgürlüğünü korumak ve geliştirmek için bazı öneriler sunulabiliriz:

- Öncelikle, ifade özgürlüğünü kısıtlayan yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve uluslararası standartlara uygun şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
- Sansür ve otosansürle mücadele için karikatüristlere yönelik bilinçlendirme ve destek programları oluşturulmalıdır.
- Medya kuruluşları, karikatür sanatına daha fazla alan açmalı ve karikatüristlerin eserlerini özgürce yayımlayabilmeleri için gerekli ortamı sağlamalıdır.

- Dijital platformlarda ifade özgürlüğünü koruyacak mekanizmalar geliştirilmelidir.
- Karikatür sanatının eğitimi ve genç yeteneklerin desteklenmesi için okullarda ve üniversitelerde karikatür atölyeleri açılmalı, yarışmalar ve sergiler düzenlenmelidir.
- Uluslararası işbirliği ve dayanışma ağları güçlendirilerek, karikatüristlerin küresel düzeyde desteklenmesi sağlanmalıdır.
- Toplumsal bilincin artırılması için kamuoyuna yönelik kampanyalar ve etkinlikler düzenlenmeli, karikatürün demokratik toplumlar için taşıdığı önem vurgulanmalıdır.

Son söz olarak diyebiliriz ki karikatüristler, Türkiye’de hem ifade özgürlüğü mücadelesinin hem de toplumsal eleştirinin öncü aktörleri olmaya devam etmektedir. Ancak, bu mücadelenin daha güçlü ve sürdürülebilir olması için yasal, kurumsal ve toplumsal düzeyde kapsamlı adımlar atılması gerekmektedir. Karikatür sanatının özgürce gelişebildiği bir ortam, yalnızca sanatçılar için değil, tüm toplum için daha demokratik ve özgür bir gelecek inşa edilmesine katkı sağlayacaktır.

Etik Beyan

“Günümüz Türkiye’sinde Karikatüristlerin Basın Özgürlüğüne Yaklaşımı” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Gerekli olan etik kurul izinleri Maltepe Üniversitesi Etik Kurulu’nun 20.02.2025 tarih ve 2025/04 sayılı toplantısında alınmıştır.

Ethical Declaration

During the writing process of the study “Cartoonists’ Approach to Freedom of the Press in Today’s Turkey” scientific rules, ethical and citation rules were followed. No falsification was made on the collected data and this study was not sent to any other academic publication medium for evaluation. In addition, permission was obtained from the Maltepe University Ethics Committee (Date: 20/02/2025 and Decision no: 2025/04) to conduct the research

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Declaration of Conflict

There is no potential conflict of interest in the study.

Kaynakça

- Arık, M. B. (2004). Neden sadece gençler mizah dergisi okuyor?. *MEB Eğitim Dergisi*, 57, 250-254.
- Bakhtin, M. (2005). *Rabelais ve dünyası* (Çev: Ç. Öztekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Balcıoğlu, S. (1983). *Cumhuriyet dönemi Türk karikatürü* (Genişletilmiş 4. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bayram, Y. (2009). Türkiye’de siyasi karikatürün yeri ve 11nci cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin siyasi karikatürlerin çözümlemesi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 6(1), 107-123.
- Çapanoğlu M. S. (1970). *Basın tarihimizde mizah dergileri*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Çeviker, T. (1986). *Gelişim sürecinde Türk karikatürü 1: Tanzimat dönemi, 1867-1876*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Çeviker, T. (1988). *Gelişim sürecinde Türk karikatürü 2: Meşrutiyet dönemi, 1908-1918*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Fiske, J. (1996). *İletişim çalışmalarına giriş*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hart, M. t. (2007). Humor and social movements: An introduction. *International Review of Social History*, Vol. 52, Supplement 15: *Humour and Social Protest*, 1-20.
- Karakışla, Y. S. (2006). Osmanlı mizahında bir kadın sedası (1914): Leylak dergisi. *Toplumsal Tarih*, 151, 44-51.
- Kocabaşoğlu, U. (1981). 1919 – 1938 dönemi basınına toplu bir bakış. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksekokulu Yıllığı*, 95-127.
- Morreal, J. (1997). *Gülmeyi ciddiye almak* (Çev: K. Aysever, ve Ş. Soyer). İstanbul: İris Mizah Kültürü.
- Okay, C. (2004). *Dönemin milli mizah dergilerinde milli mücadele karikatürleri (1919-1922)*. Ankara: Kültür ve turizm Bakanlığı Yayınları.
- Oral, F. S. (1968). *Türk basın tarihi: Osmanlı imparatorluğu dönemi 1728-1922, 1831-1922*. Oral Yayınları.
- Öngören, F. (1983). *Cumhuriyet dönemi Türk mizahı ve hicvi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özocak, G. (2011). Türkiye’de siyasi iktidarın mizahla imtihanı: İfade özgürlüğü ve karikatür. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 94, 259-294.
- Pope, M. (2012). *Karikatür hakkında öğrenmek istediğiniz her şey*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Rumsey, D. (2010). *Statistics essentials for dummies*. Indianapolis: Wiley Publishing.

- Sanders, B. (2001). *Kahkahanın zıfıeri - Yıkıcı tarih olarak gülme*. (Çev: K. Atakay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şahin, Ü. (2011). *Çizginin Gücü: Karikatür ve Sansür*. Umut Vakfı. Erişim adresi: http://www.umut.org.tr/UserFiles/Documents/document_ca5f01b9796a40f782b43262be5fdoa9.pdf
- Topuz, H. (1997). *Başlangıcından bugüne dünya karikatürü*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Tunç, A. (2002). Pushing The Limits of Tolerance. *Gazette (Leiden Netherlands)*, 64(1), 47–62. doi:10.1177/17480485020640010301
- Türkiye, Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde 158'inci sıraya yükseldi*. (2024, 3 Mayıs). BBC News Türkçe. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c0v0r3rd2jgo>

EXTENDED ABSTRACT

This study examines the perspectives and experiences of cartoonists regarding press freedom in contemporary Turkey. It focuses particularly on the challenges posed by censorship, self-censorship, and political pressures. Based on a comprehensive survey of 50 cartoonists, equally divided by gender, the research offers a nuanced understanding of how these artists navigate an increasingly restrictive media environment and the strategies they use to maintain their creative and critical voices. Understanding the historical context of cartooning in Turkey is essential for grasping the current dynamics. Since the Ottoman era, cartoons have been a powerful medium for social and political critique, often pushing the boundaries of public expression. The tradition of using humor and satire to comment on societal issues has persisted through the Republic era, with cartoonists playing a vital role in reflecting and shaping public opinion. However, the political climate in Turkey has always significantly determined the degree of freedom enjoyed by cartoonists. Periods of liberalization have alternated with times of strict censorship, and the present era is marked by heightened restrictions on press and artistic freedom. The survey results reveal that a substantial majority of cartoonists perceive a significant decline in press and expression freedoms in Turkey. Most respondents identify censorship and self-censorship as pervasive issues, citing direct government intervention, legal threats, and the risk of social backlash as contributing factors to an environment of fear and restraint. The data shows that only a small fraction of cartoonists feel they can express themselves freely, while a large proportion report experiencing censorship regularly or occasionally. Many artists have adopted more symbolic, allegorical, or indirect forms of expression to circumvent these restrictions, demonstrating resilience and adaptability. The cartoonists' responses also highlight the dual role of digital and social media platforms. On the one hand, these platforms offer new opportunities to reach wider audiences and bypass traditional gatekeepers. Over half of the participants view the impact of social media on cartoon production positively, citing increased visibility and direct engagement with audiences. However, digital spaces are not immune to censorship. Government monitoring, platform policies, and online harassment continue to pose significant challenges. The migration of censorship from print to digital media underscores the evolving nature of control over artistic expression. Another key finding is the importance of solidarity and professional organization among cartoonists. While over half of the respondents are members of organizations that advocate for cartoonists' rights, a significant minority remain outside these support structures. These associations play a crucial role in providing legal, psychological, and moral support, as well as fostering a sense of community and collective resistance. The high levels of reported solidarity, whether constant or occasional, suggest that cartoonists recognize the value of collective action in defending their rights and promoting freedom of expression. The study also examines the balance between freedom of expression and social responsibility. Most cartoonists believe they can strike this balance, which indicates their strong ethical awareness and commitment to responsible critique. This is especially important in a polarized society, where artistic expression can easily become a flashpoint for controversy. The ability to navigate these tensions is a testament to the professionalism and maturity of Turkey's cartooning community. While international perceptions of Turkish cartoonists are generally positive, a notable segment of respondents report negative or very negative attitudes. This reflects the broader impact of Turkey's political situation on its global image, highlighting the need for greater international engagement and cooperation. Participating in international festivals, exhibitions, and networks can help Turkish cartoonists gain recognition and support while promoting cross-cultural dialogue on freedom and censorship issues. Based on these findings, the study offers recommendations to enhance press freedom and support cartoonists in Turkey. First, legal reforms are needed to align national laws with international freedom of expression standards. Laws that criminalize dissent or enable arbitrary censorship should be repealed or amended. Second, media organizations should provide more space for cartoons and support artists in exercising their creative freedoms. Third, educational initiatives, such as workshops, competitions, and school programs, should be expanded to nurture new talent and raise awareness of the importance of cartooning as a form of social critique. Fourth, digital platforms must implement transparent and fair content

moderation policies that protect artistic expression while addressing legitimate concerns about hate speech and misinformation. Fourth, professional associations should intensify their efforts to recruit and support cartoonists by offering legal aid, mental health resources, and opportunities for professional development. Finally, public campaigns and community events should be organized to foster a broader appreciation of cartoons as vital instruments of democracy and free thought. In conclusion, cartoonists in Turkey are at the forefront of the struggle for press freedom and social criticism. Despite facing significant obstacles, they continue to innovate, adapt, and resist, ensuring that the tradition of critical cartooning endures. The future of press freedom in Turkey depends on the courage and creativity of individual cartoonists, as well as the willingness of society, institutions, and the international community to defend and expand the space for free artistic expression. Turkey can create an environment where cartoonists—and, by extension, all citizens—can participate fully and fearlessly in public discourse by implementing comprehensive legal, institutional, and cultural reforms.